

УДК 027.7:378.4]:37.091.2-057.875

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2020.2\(24\).215442](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2020.2(24).215442)

Якубовська Марія Георгіївна,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Одеського національного політехнічного університету
просп. Шевченка, 1, Одеса, 65000, Україна
e-mail: strokatamary@gmail.com

Бірюкова Тетяна Леонідівна,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Одеського національного політехнічного університету
просп. Шевченка, 1, Одеса, 65000, Україна
e-mail: 4esme@ukr.net

АКТИВІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СПРИЯННІ ВИХОВНІЙ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ

Стаття продовжує багаторічне дослідження, яке сприяло появі низки наукових робіт із визначення особливостей розвитку наукової комунікації шляхом інтеграції знань, методів, технологій на прикладі взаємодії у системі «Бібліотека-Освіта». Авторами аналізуються типові недоліки інформаційної підготовки випускників шкіл, визначаються напрями розробки нових технологій у виховній роботі, накреслюється методика сприяння соціально-психологічної адаптації першокурсників засобами комунікативного та наукового середовища бібліотеки ЗВО.

Ключові слова: завдання бібліотеки ЗВО, НТБ ОНПУ, електронні ресурси, інформаційна підготовка абітурієнта, соціально-психологічна адаптація першокурсників.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що виховна робота в українських закладах вищої освіти (ЗВО) здійснюється на засадах демократизму, використання потенціалу студентського самоврядування і спрямовується на якісну підготовку, забезпечення гармонійного, цілісного розвитку особистості, здатної до самостійного мислення, вільного суспільного вибору.

Мета статті – виявлення типових недоліків інформаційної підготовки випускників шкіл для розробки нових технологій у виховній роботі та сприяння соціально-психологічної адаптації першокурсників засобами комунікативного та наукового середовища бібліотеки.

Концепція, напрями та методи здійснення виховної роботи та соціально-психологічної адаптації першокурсників.

У кожному закладі вищої освіти застосовують концепцію, що поєднує нормативно-правове й організаційно-методичне забезпечення функціонування системи виховання.

Основними напрямками виховної роботи є:

- забезпечення формування національної свідомості, поваги до Конституції України, законів України, національної символіки;
- толерантної поведінки студента в соціальному середовищі;
- дотримання демократичних та морально-етичних цінностей;
- розвиток творчих здібностей, здатності адаптуватись до нових умов у професійному середовищі та ринкових умовах;
- виховання у студентів потреби й навичок безперервної самоосвіти і самовиховання як невід'ємного елемента способу життя та самореалізації.

Методами здійснення вищезазначених напрямків виховної роботи є реалізація спеціально розроблених програм; застосування активних ігрових форм, таких як тренінги, дискусії, «круглі столи», семінари. Куратори академічних груп проводять велику роботу, систематично організовуючи години спілкування та індивідуальну роботу зі студентами.

Соціально-психологічна адаптація студента-першокурсника відбувається у процесі взаємодії із ще новим для нього освітнім середовищем, включаючи налагодження взаємодії в системі людина-людина. Це вимагає від студента, насамперед, осмислення своїх дій і вчинків, пошуку власних шляхів рішень відповідно конкретним умовам, здійснення аналізу характерних особливостей і результатів взаємодії з новими людьми і обставинами. Тому, на наш погляд, усі елементи освітнього середовища повинні бути спрямованими на комфортні умови адаптації та подальшої професіоналізації.

Особливо це стосується студентів, що навчаються за інформаційними спеціальностями, для яких поки що, на жаль, існують бар'єри через недостатність інформаційної підготовки, які ще мають місце під час навчання у школі.

Дослідження інформаційної підготовки першокурсників.

У результаті багаторічного дослідження, яке складається з проведення опитувань абітурієнтів, обов'язкового вхідного тестування першокурсників, спостереження, можна відмітити, що за останні два роки загальний рівень інформаційної підготовки має позитивні риси, відповідно до того, що у багатьох школах відбувся нарешті процес інформатизації, у навчальному процесі використовуються комп'ютерні та мультимедійні класи, спеціалізовані навчальні програми, випускники шкіл мають портативні засоби отримання інформації, мають первісні навички роботи з електронною інформацією, що стосується її пошуку і виведення на носії. Тут можна вже радіти за легку адаптацію в інформаційному середовищі ЗВО певної частини першокурсників. Але загальний фон, як і раніш, є нерівномірним.

Таблиця 1.

**Позитивні та негативні зміни технологій
інформаційної підготовки учнів шкіл**

Рік	Позитивні зміни	Недоліки
2015	у школах з'являються комп'ютерні класи; центральні міські та обласні юнацькі бібліотеки втілюють у життя безкоштовні програми комп'ютерного навчання	таких шкіл дуже мало, бракує спеціалізованих навчальних програм з інформаційних дисциплін; недостатня реклама про програми в міських та обласних юнацьких бібліотеках; більшість шкільних бібліотеки знаходяться на первісному рівні – книгосховище – книговидача
2016	поява мультимедійних засобів у школах; центральні міські та обласні юнацькі бібліотеки проводять постійні заходи із підвищення інформаційної грамотності	через високу коштовність шкільні мультимедійні засоби використовуються не постійно; до центральних міських та обласних юнацьких бібліотек звертається тільки молодь, яка мешкає найближче, або щось десь почула від інших – школи не завжди знаходять час для позакласної роботи в бібліотеці із потенційними абітурієнтами
2017	у школах існують спеціалізовані програми для інформаційного навчання, є доступ до Інтернет-ресурсів; шкільні бібліотеки організують автоматизовані місця доступу до інформації на електронних носіях; центральні міські та обласні юнацькі бібліотеки запрошують усіх охочих у відкритий діалоговий простір, у якому надають у безкоштовне користування усі наявні інформаційні засоби	це стосується, в основному, гімназій та показових шкіл; не всі батьки мають змогу забезпечити дитину портативним комп'ютерним засобом, навіть мобільним телефоном; до центральних міських та обласних юнацьких бібліотек звертається тільки більш творчої інтелектуально обдарована частина молоді, інші, як і раніш, вважають це не доцільним марнуванням часу – бракує організованості

Результати з таблиці 1 підтверджують, що поліпшення ситуації стосується, знов таки, не всіх, оскільки шкільна підготовка та оснащення зараз дуже різняться, несхожими є і шкільні програми, а також частина учнів, як і раніш, не виявляє зацікавленості до свого саморозвитку, потребує авторитетного впливу ззовні.

Під час дослідження виявлені такі типові недоліки інформаційної підготовки випускників шкіл:

- немає уявлень про склад і можливості використання інформаційних ресурсів;
- не володіння алгоритмами адресного, тематичного та фактографічного пошуку;
- обмеженість знань і умінь по переробці знайденої інформації;
- репродуктивний характер науково-дослідницької діяльності.

Завдання бібліотеки ЗВО.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [2] і реформа вищої освіти, ставить перед навчальними закладами нові завдання. Як було зауважено раніш, «модернізація системи підготовки фахівців зі спеціальності «029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», з урахуванням встановлених вимог, передбачає гармонізацію входження нашої системи освіти до європейського освітнього простору та довгоочікувану стандартизацію навчальних програм» [2, с. 96]. Викладання дисциплін у межах спеціалізації «Документно-інформаційна діяльність» та «Журналістика» вимагає наявності у фахівця фундаментальних знань з наукової (аналітичної) обробки інформації та банків даних, навичок з інформаційного менеджменту, консалтингової діяльності, управління персоналом. Це, у свою чергу, потребує «теоретичних знань і практичних навичок із: 1) розробки та впровадження технологій документування; 2) методах аналізу документних потоків; 3) пошуку, збирання та обробки інформації; 4) аналізу й узагальнення отриманого матеріалу; 5) роботи з документованою інформацією на основі використання сучасних автоматизованих технологій; 6) налагодження ефективних інформаційно-комунікаційних процесів» [1, с. 96].

Все це, а також урахування індивідуальних особливостей студента, є основою, на якій будується система включення його у нові види діяльності, нове комунікативне середовище. І бібліотека ЗВО також підключається до процесів унеможливлення дезадаптаційного синдрому, знаходить засоби, спрямовані на те, щоб зробити процес адаптації психологічно комфортним.

Інноваційне бібліотечне середовище покликане протистояти негативним чинникам та сприяти їх анулюванню. «Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України”» визначає, що Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України» [3].

Завдання, які може покласти на себе бібліотека ЗВО, як осередок інформаційної, просвітницької, освітньої, виховної роботи зі студентами:

- профорієнтаційна адаптація;
- розвиток норм моралі та культури;
- поглиблення професійних знань і навичок;
- задоволення потреби стати фахівцем в обраній спеціальності;
- набуття навичок самостійної роботи в навчальній і науковій діяльності;
- усвідомлення і задоволення потреби у самоосвіті;
- уміння застосовувати отримані у навчальному процесі знання на практиці;

- розвиток бажання брати участь у суспільному житті навчального закладу;
- висока мотивація до розвитку духовності, соціальної, професійної компетентності та самоактуалізації;
- розвиток комунікативних здібностей;
- виховання поваги до людини.

Відповідно до цього бібліотека, разом із викладацьким складом кафедри розробляє такі засоби виховання та адаптації:

- проведення бесіди під час запису до бібліотеки;
- організація та підтримка в актуальному стані web-сайту (<http://library.oru.ua/>);
- виставкова робота та інші форми масової і групової роботи як суто бібліотечні, так і у результаті співробітництва із кафедрою;
- розробка пам'яток, листівок та іншого ілюстративного матеріалу;
- консультації у відділах обслуговування;
- спільні інформаційні проекти;
- екскурсії по бібліотеці.

Висновки та рекомендації

Замість висновків, пропонуємо схему розробленої нами лекції, рекомендованої для першокурсників на прикладі Науково-технічної бібліотеки (НТБ) Одеського національного політехнічного університету (ОНПУ). Опробація відбулась у вересні 2019 року для першокурсників кафедри ІДМК ОНПУ.

Тема лекції: «Науково-технічна бібліотека ОНПУ як інформаційно-пошукова система»:

Зміст:

1. НТБ ОНПУ як інформаційно-пошукова система.
2. Робота з інформаційно-бібліографічними і довідковими виданнями.
3. Електронні інформаційні ресурси НТБ ОНПУ.

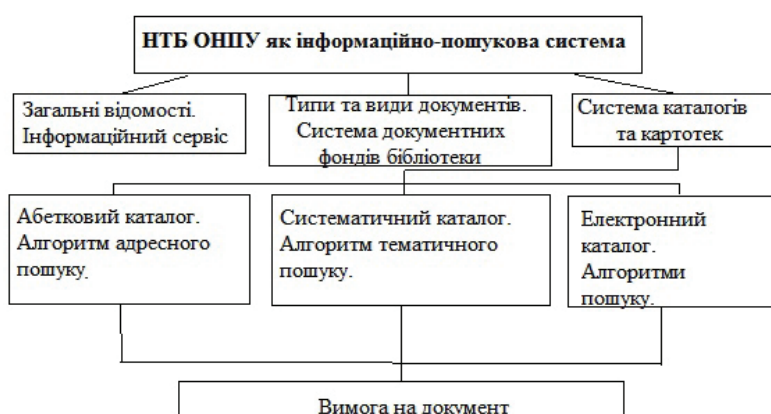

Рис. 1. План-схема першої частини лекції «НТБ ОНПУ як інформаційно-пошукова система».

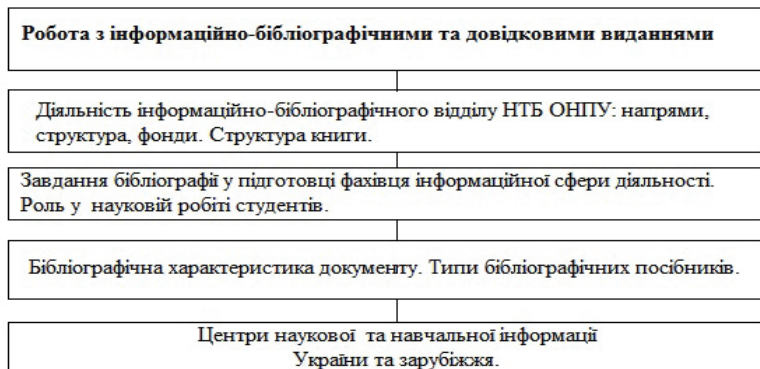

Рис. 2. План-схема другої частини лекції «НТБ ОНПУ як інформаційно-пошукова система».

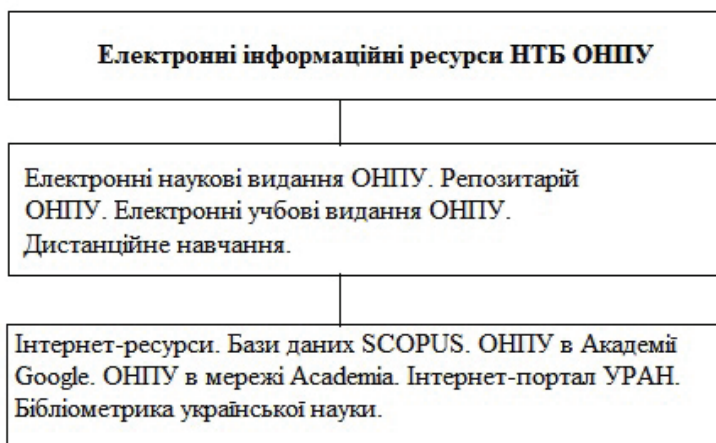

Рис. 3. План-схема третьої частини лекції «НТБ ОНПУ як інформаційно-пошукова система».

Пропонована вступна лекція спрямована на швидку адаптацію першокурсників до роботи із web-сайтом НТБ ОНПУ, для успішного використання електронних ресурсів у навчальному процесі.

Список використаної літератури:

1. Бірюкова Т. Л. Інтегративні властивості бібліотечних функцій: імплементація в освітньому електронному середовищі [Електронний ресурс] / Т. Л. Бірюкова, М. Г. Якубовська // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2016. – Т. 21, № 2 (16). – С. 93–108. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://vislib.onu.edu.ua/article/view/94042/89567> (дата звернення: 13.10.2019)
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013 [Електронний ресурс] // Законодавство України : інформ.-пошук. си-

- стема / Верх. Рада України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10> (дата звернення: 13.10.2019). – Назва з екрана.
3. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: проект [Електронний ресурс] / Українська бібліотечна асоціація. – Електрон. текст. дані. – 2014–2020. – Режим доступу: <http://www.ounb.km.ua/biblio/Strategy%20library.pdf> (дата звернення: 13.10.2019). – Назва з екрана.

References

- [1]. Biriukova T. L., Yakubovska M. H. Intehratyvni vlastyivosti biblioteknykh funktsiy: implementatsiya v osvith'omu elektronnomu seredovyshchi. [Integrative properties of library functions: implementation in an educational electronic environment.] *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Bibliotekoznavstvo, bibliografizatsiya.* [Bulletin of the Odessa National University. Library science, bibliography, book science]. 2016, V. 21, no. 2 (16), pp. 93–108. Available at: <http://vislib.onu.edu.ua/article/view/94042> (accessed 13.10.2019).
- [2]. Pro Natsionalnu stratehiyu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku : Ukaz Prezydenta Ukrainy № 344/2013 vid 25.06.2013 [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021 : Decree of the President of Ukraine № 344/2013 of 25.06.2013]. *Zakonodavstvo Ukrainy : inform.-poshuk. sistema* [Legislation of Ukraine: information retrieval system]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10> (accessed 13.10.2019).
- [3]. Stratehiya rozvytku biblioteknoyi spravy na period do 2025 roku “Yakisni zminy bibliotek dlya zabezpechennya staloho rozvytku Ukrainy”. [The development strategy of libraries for the period until 2025. “Qualitative changes in libraries for the Sustainable Development of Ukraine”] *Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia* [Ukrainian Library Association]. Available at: <http://www.ounb.km.ua/biblio/Strategy%20library.pdf> (accessed 13.10.2019).

Надійшла 28.04.2020 р.

Якубовская М. Г.,

кандидат филологических наук,
доцент кафедры информационной деятельности и медиа-коммуникаций
Одесского национального политехнического университета
просп. Шевченко, 1, Одесса, 65000, Украина
e-mail: stokatamary@gmail.com

Бирюкова Т. Л.,

кандидат наук по социальным коммуникациям,
доцент кафедры информационной деятельности и медиа-коммуникаций
Одесского национального политехнического университета
просп. Шевченко, 1, Одесса, 65000, Украина
e-mail: 4esme@ukr.net

АКТИВИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИБЛИОТЕКИ УЧЕРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОДЕЙСТВИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ И СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ ПЕРВОКУРСНИКОВ

Статья продолжает многолетнее исследование, которое способствовало появлению ряда научных работ по определению особенностей развития научной коммуникации путем интеграции знаний, методов, технологий на примере взаимодействия в системе «Библиотека-Образование». Авторами анализируются

типичные недостатки информационной подготовки выпускников школ, определяются направления разработки новых технологий в воспитательной работе, намечается методика содействие социально-психологической адаптации первокурсников средствами коммуникативного и научной среды библиотеки учреждения высшего образования.

Ключевые слова: задача библиотеки учреждения высшего образования, НТБ, ОНПУ, электронные ресурсы, информационная подготовка абитуриента, социально-психологическая адаптация первокурсников.

Yakubovska M. H.,

Candidate of Philological Sciences (Ph. D.),
docent of the Department of Information activity and Media-communications
Odessa National Polytechnic University
1 Shevchenko Ave., Odesa, 65000, Ukraine
e-mail: strokatamary@gmail.com

Biriukova T. L.,

Candidate of Social Communications (Ph. D.),
docent of the Department of Information activity and Media-communications
Odessa National Polytechnic University
1 Shevchenko Ave., Odesa, 65000, Ukraine
e-mail: 4esme@ukr.net

ACTIVATION OF THE LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN PROMOTING EDUCATIONAL WORK AND SOCIAL – PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF FRESHMEN

Summary

The article continues many years of research that contributed to the emergence of a number of scientific papers on identifying the features of the development of scientific communication by integrating knowledge, methods, technologies on the example of interaction in the system «Library-Education». The authors analyze the typical shortcomings of information preparation of school graduates, determine the directions of development of new technologies in educational work, outline the method of promoting the social and psychological adaptation of freshmen by means of the communicative and scientific environment of the library of the institution of higher education. It is determined that the educational work in Ukrainian higher education institutions is carried out on the basis of democracy, the use of the potential of student self-government and aims at quality training, ensuring a harmonious, holistic development of the individual, capable of independent thinking, free public choice. The goal is to identify the typical shortcomings in the information preparation of school graduates for the development of new technologies in educational work and to promote the social and psychological adaptation of freshmen by means of the communication and scientific environment of the library. The authors outline the main directions of educational work, trace the positive and negative changes in technologies of information preparation of students of schools. The study identified

typical shortcomings in the information preparation of school graduates, identified the tasks of the library of higher education institutions on the basis of the «National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021» and «Strategies for the development of library affairs for the period up to 2025 «Qualitative changes of libraries to ensure sustainable development of Ukraine»». The authors suggested a scheme of the developed lecture. The lecture is recommended for first-year students, on the example of the Scientific and Technical Library of Odessa National Polytechnic University. It is aimed at the rapid adaptation of freshmen to work with the website of ONPU Scientific and Technical Library, for the successful use of electronic resources in the educational process.

The trial took place in September 2019 for the first-year students of the Department of Information and Media-Communication of the Odessa National Polytechnic University.

Keywords: tasks of the library of higher education institution, ONPU Scientific and Technical Library, electronic resources, information preparation of entrants, social-psychological adaptation of freshmen.